

ПОДІЯ, ЩО ОЗНАМЕНУВАЛА НАБЛИЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

30 серпня 1903 року у Полтаві з нагоди відкриття пам'ятника Іванові Котляревському зібралися українські інтелектуали з обох імперій – Австро-Угорської та Російської, щоб рішуче заявити світові: “Україна була, є і буде на віки віків!”.

Зібралися й прославили той день, який ми повинні поставити у перший ряд своїх найвищих державних свят. Не річниці Переяславської ради чи загарбницьких воєн Російської імперії ми повинні відзначати, як нав'язує нашому суспільству влада, а день відкриття монумента авторові “Енеїди”, що яскраво й переконливо продемонструвало духовну єдність і національну згуртованість українців.

Власне, якщо дивитися на 30 серпня 1903 року з позиції дослідника вітчизняної історії, то саме в цей день було рішуче проголошено початок боротьби за українську державність у ХХ столітті.

Три роки перед тим побачила світ праця “Самостійна Україна” одного з ідеологів нашої незалежності Миколи Міхновського, який був активним учасником полтавських урочистостей. Непохитність щодо відстоювання природних прав нашого народу на самобутній історичний шлях розвитку ініціаторів ювілею була такою, що не випадково один із сучасних дослідників висунув версію, що під виглядом ювілею насправді тоді в Полтаві відбувся нелегальний з'їзд першої української політичної організації – Революційної української партії.

Вже через два роки після відкриття пам'ятника Іванові Котляревському у Полтаві самодержавна Росія під тиском громадськості (тривала Перша російська революція 1905 року!) вустами петербурзьких академіків Ф. Фортунатова, О. Шахматова, Ф. Корша, В. Заленського, О. Лаппо-Даниловського, С. Ольденбурга, С. Фамінцина проголосила юридичне визнання повноправності в Російській імперії української мови поряд з російською. До речі, білоруська мова в подібному статусі так і не була узаконена.

Потім настав час національних революцій 1917–1921 років як наслідок зникнення з політичної карти світу самодержавної Російської імперії, за визначенням європейських політиків – “в'язниці народів”...

Боротьба за Україну, розпочата в серпні 1903-го, завершилася проголошенням знову ж таки у серпні, але вже 1991 року відродження української державності.

Через об'єктивні та суб'єктивні причини кінцевої мети – створення демократичної, соціально зорієнтованої держави – ми досі не досягли. Опорою влади в Україні залишаються кланово-олігархічні угруповання. Досить сказати, що сьогодні шість представників так званої “національної буржуазії”, “прагматичного локомотиву”, який нібито повинен вивести Україну до кола найуспішніших країн світу, володіють 7 мільярдами доларів (державний бюджет ледве досяг 12 мільярдів).

Ось де схована відповідь на більшість гострих запитань, які турбують суспільство! Ось де відповідь і на запитання “Чому цинічно ігноруються проблеми розвитку української культури та освіти?”. Додамо до цього нерозвиненість внаслідок довголітнього панування тоталітарної системи політичного життя в Україні, пасивність громадських організацій й “матимемо те, що маємо”. Ось чому гальмується реформування нашого суспільства, а наслідками економічного пожвавлення користується насамперед мізерна купка суперзаможних “жирних котів”.

Серпнева Полтава 1903 року ще раз нагадує нам про безальтернативність української незалежності, закономірність європейського вибору і упевненість у нашому цивілізованому майбутньому.

Багато думок народжує вікопомна полтавська подія.

Ось лист Івана Франка до Євгена Олесницького (адвокат, західноукраїнський громадський діяч, посол-депутат до австрійського парламенту у 1907–1917 рр. (збережено правопис оригіналу):

“Удаюсь до Вас з поручення невеличкого кружка людей з запитанем: чи супроти факту “угоди” і відомих результатів виборів до Ради державної, а також супроти не менше відомого

факту роздрознення і заколоту серед самих Русинів не було б пожаданим – зробити у Львові зйїзд усіх інтелігентніших Русинів, котрі почувають потребу і можливість якоїсь незалежної, спільної роботи, в цілі взаїмного пізнання і порозуміння?.. Ще одна подробиця. Коли б Ви на таку думку згодилися, то чи не добре б було сполучити речинець зйїзду з роковинами (хоч спізненими) Шевченка, особливо зважаючи на той сумний факт, що народовці львівські сего року мабуть не зберуться на святкованє тих роковин!”

Як переконуюємось, ідея об’єднання українських сил хвилювала видатних вітчизняних діячів завжди.

Тяжко ми йшли (і йдемо!) до своєї мети. Відзначення полтавського ювілею (про це розповідає листування організаторів свята Івана Котляревського) теж мало свої проблеми: з одного боку, справу гальмували місцеві представники російського уряду, а з другого – давали про себе знати наші одвічні біди: суспільна пасивність одних і радикалізм других тощо. Не випадково один з активних учасників свята І. Котляревського відомий громадський діяч Євген Чикаленко з сумом писав, що коли б, не дай Бог, щось сталося з поїздом, у якому їхали з Києва до Полтави представники західної та східної інтелігенції, то припинилося б відродження української нації.

Ось чому, хай вже і навздогін подіям, треба обов’язково видати основні документи, що стосуються полтавського ювілею 1903 року. Насамперед рукопис Олени Пчілки “Свято відкриття пам’ятника І. Котляревському”, який зберігається в ЦНБ ім. Вернадського НАН України. А також привітання, надіслані до Полтави з усього світу, зокрема з європейських країн та Америки.

Добре було б й осучаснити монумент фундатору нової української літератури, додавши до нього пам’ятну стелу з історією створення цього унікального національного меморіалу. Тоді б не виникали у нинішнього покоління запитання “Чому написи на п’єдесталі виконані на “общерусском языке”?”, а нащадки славного полтавця та їхні ровесники мали б змогу поглиблювати свої знання з історії України.